

פרשת אמור

הרב שמעון קליין

מועדים ותהליכים

מבוא

"אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אתם במועדם" (ויקרא כ"ג, ד).

מילים אלו הן מילות הפתיחה לציווי על מועדי השנה, הלכותיהם וקרבנותיהם: פסח, שבועות, ראש השנה, יום הכיפורים וחג הסוכות. הראשון שבהם חל בחודש הראשון, והאחרון שבהם חל בחודש השביעי¹. עיון זה יתמקד בשני חגים - חג המצות וחג הסוכות. נבחין בשלד המשותף לשניהם, נבחין גם בפערים. הדומה והשונה ישמשו כחלון הצצה אל עבר המהות - אל התהליך העובר על אדם מישראל - במהלך השנה - מן החודש הראשון (ניסן) ועד החדש השביעי (תשרי), ואל התהליך העובר עליו במהלך ימי החג.

חג המצות	חג הסוכות
בחדש הראשון בארבעה עשר לחדש בין הערבים פסח לה: ובחמשה עשר יום לחדש הזה חג המצות לה' שבעת ימים מצות תאכלו: ביום הראשון מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבדה לא תעשו: והקרבתם אשה לה' שבעת ימים ביום השביעי מקרא קדש כל מלאכת עבדה לא תעשו:	בחמשה עשר יום לחדש השביעי הזה חג הסוכות שבעת ימים לה': ביום הראשון מקרא קדש כל מלאכת עבדה לא תעשו: שבעת ימים תקריבו אשה לה' ביום השמיני מקרא קדש יהיה לכם והקרבתם אשה לה' עצרת הוא כל מלאכת עבדה לא תעשו

נפתח בדמיון שבין השניים:

והשונה:

1. שניהם חלים בחמישה עשר יום לחודש - הראשון או השביעי.
2. משך זמנם הוא שבעה ימים.
3. היום הראשון הוא 'מקרא קדש', ונאסרת בו מלאכה.
4. מוקרב אשה לה' במשך שבעה ימים.
5. בחתימה - מקרא קודש ואיסור מלאכה.

1. בחודש הראשון בארבעה עשר לחודש - פסח לה'. זוהי נקודת הראשית לחג המצות, ואין לה מקבילה בחג הסוכות.
2. ביום השמיני, לאחר שבעת ימי חג הסוכות - מקרא קדש. זוהי תוספת שאינה קיימת בחג המצות, המסתיים ביום השביעי (היום המקודש בחתימת חג המצות הוא היום השביעי, היום המקודש בחתימת חג הסוכות הוא היום השמיני).
3. כפי הנראה בהמשך, פסגת חג המצות מצויה בראשיתו, פסגת חג הסוכות היא אחריתו.

בשורות הבאות נעמיד זה מול זה את הפסוקים בשתי היחידות, ובהקשבה לניסוחים ולדקויות, נבחין בפערי המהות המצויים בין השניים.

¹ למעשה חגי התורה חלים או בחודש הראשון או בחודש השביעי, יוצא דופן הוא חג השבועות המתקיים בחודש סיוון, אך בפסוקים לא נזכר תאריך, והוא מהווה המשך או פיתוח לחג הפסח החל בחודש הראשון (זמנו הוא בתום ספירת העומר - ויקרא כ"ג, ט"ו-ט"ז).

חג הסוכות

חג המצות

"בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעֲרֵבִים פֶּסַח לֵה" - אין התרחשות מקדימה ביום ארבעה עשר לחודש. היחידה פותחת ב'פסח', המקדים את חג המצות ומוקרב לה' בארבעה עשר לחודש. השם 'פסח' - מגלם את פועלו של א-להים הפוסח על בתי ישראל במצרים ובוחר בהם.

"וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה" - וא"ו החיבור בפתיחה לזמנו של חג המצות יוצרת זיקה והמשכיות ל'פסח', הקודם לו. כינויו של החודש כ'חודש הזה' - תוך הצבעה לאחור אל עבר ה'פסח' הוא ביטוי נוסף להמשכיות.

"חַג הַמִּצּוֹת לֵה" - השיוך המהותי - לה', מוסב על חג המצות החל בחמישה עשר לחודש, לא על שאר הימים. בשאר הימים הציווי מצטמצם להוראה מעשית על אכילת מצות: "שֶׁבַע יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלֶנָּה".

"בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם" - "מקרא קדש" פירושו קריאה והכרזה על קדושתו של יום². הביטוי 'יהיה לכם' משייך את הוויית היום אליכם. הווייה זו קיימת ביום הראשון, והיא אינה קיימת ביום השביעי.

"כָּל מְלֹאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ" - קדושתו של היום באה לידי ביטוי באיסור מלאכה שבו.

"וְהִקְרַבְתֶּם אֶשָּׁה לֵה' שֶׁבַע יָמִים" - הציווי הוא בשני שלבים: עצם החובה להקריב, בה מתמקד הכתוב. במעגל שני מתרחבת החובה אל עבר הזמן - שבעה ימים.

במקדמים של ימים אלו.

² ממילים אלו מסיקים חז"ל הלכה מיוחדת במינה, לפיה הזמן תלוי בקריאתם והכרזתם של בית הדין: "היתה שנה צריכה להתעבר וישבו ונתנו בדבר ועמדו ולא הספיקו לומר מעוברת עד שאירע הדבר, יכול תהא מעוברת? תלמוד לומר 'אשר תקראו אותם מועדי' - קראתם אתם - מועדי, ואם לאו - אינם מועדי: לא היתה השנה צריכה לעבר ועיברה אנוסים או שוגגים או מוטעים, מנין שהיא מעוברת? שנאמר אשר תקראו אותם מועדי [אתם אפילו שוגגים אתם אפילו מוטעים אתם אפילו אנוסים] אם קראתם אתם - מועדי, ואם לאו - אינן מועדי. (ספרא אמור פרשה ט', ב'ג).

חג המצות

"ביום השביעי מקרא קדש" - ששה ימים הם ללא 'מקרא קדש', והם מגלמים את הקומה הטבעית (בדומה לששת ימי הבריאה). 'ביום השביעי מקרא קדש' - בדומה ליום השביעי בשבוע, יום זה מוסיף את קומת הקדש ומעניק משמעות לכלל הימים (השביעי מעיד על הבורא האחד לכלל הנבראים).

בניגוד ליום הראשון, בו הציון היה "מקרא קדש יהיה לכם", כאן נשמטה התוספת - "יהיה לכם". ההשמטה היא ביטוי לעמדה התנהגותית שנעדרת ממנה ההשראה הרוחנית שהייתה קיימת ביום הראשון. בנוסף - אין ביום זה צווי מיוחד על 'אשה לה', והוא בכלל שבעת הימים. קדושת היום מתבטאת באיסור מלאכה: "כל מלאכת עבדה לא תעשו", ובמובן זה הוא דומה ליום הראשון.

חג הסוכות

אין ייחוד ליום השביעי, והוא כאחד מימי חג הסוכות (חול המועד). תחת זאת, היום החותם הוא היום השמיני: "ביום השמיני מקרא קדש יהיה לכם". משמעות: שבעה ימים הם מעגל של שבוע. היום השמיני הוא היום הראשון של השבוע הבא. במובן המעשי - הוא יום מימות השבוע, מאידך - הוא אינו חלק ממערכת השבע עליה מושתת העולם הנברא. עמדת השמונה מאפשרת לאדם לבוא אל המציאות ממקום גבוה, ולא להיות שבוי בתוכו.³

מהות: בפרשייה זו אין הקשר היסטורי או חקלאי לחג המצות ולחג הסוכות.⁴ הנושא הוא התאריכים. חגי השנה מסודרים על שני צירים: חגי החודש הראשון וחגי החודש השביעי,⁵ ובנוסף תאריכי החודש - י"ד, ט"ו, שבעת ימים והיום השמיני. בכדי להבין את טיבן של ההתרחשויות נאמר דבר ביחס לאלו.

³ במקורות רבים במקרא, המספר 'שמונה' מגלם זמן בו העולם הזה, על גבולותיו נפגש עם הקדש שהוא מעל לגבולות. דוגמאות: היום השמיני בחנוכת המשכן הוא יום בו אש יוצאת מלפני ה' ואוכלת על גבי המזבח (ויקרא ט"ז); כניסת הכהן הגדול לקדש הקדשים ביום הכיפורים היא מעין השראת השכינה ביום השמיני (ויקרא ט"ז), החירות ביובל חלה בשנה החמישים, הבאה בעקבות 'שבע שנים שבע פעמים', והיא מאפשרת גאולה לארץ וגאולה לעבדים (ויקרא כ"ה); "שור או כשב או עז כי ילד ויהיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה לה" (ויקרא כ"ב, כ"ז) - שבעה ימים החי שייך לאמו, ומן היום השמיני הוא נרצה לקרבן, מסוגל להיחשף אל הנוכחות האלהית; "אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים... וביום השמיני ימול בשר ערלתו". הערלה היא הכיסוי והאטימה, והסרתה מאפשרת לאדם מפגש עם הקודש המצוי מעבר לגבולות.

⁴ בפרשייה הנוספת העוסקת בחג הסוכות (שם ל"ט-מ"ג), קיים הקשר חקלאי והקשר היסטורי גם יחד.

⁵ ביטוי נאה לכך: הפתיחה ל'פסח' היא פתיחה לכלל המועדים, ובה הוקדם ציון החודש לציון היום: "בחדש הראשון בארבעה עשר לחדש בין הערבים פסח לה" (ויקרא כ"ג, ה'). לאחריו - חג המצות, והפתיחה בו אינה בציון החודש, כי אם בציון היום: "ובחמשה עשר יום לחדש הזה חג המצות לה' שבעת ימים מצות תאכלו" (שם ו'). גם חגי החודש השביעי, הנפתחים בראש השנה, פותחים בציון החודש: "דבר אל בני ישראל לאמר בחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מקרא קדש" (שם כ"ד). בהתאמה במועדים הנוספים - הפתיחה היא בתיאורו של היום בחודש, ורק במעגל שני מצוין החודש (שם כ"ז ביחס ליום הכיפורים, ושם ל"ד ביחס לחג הסוכות).

שתי קדושות הן החוזרות על עצמן שוב ושוב בתורה. קדושת הראשית וקדושת השבע. קדושת הראשית קיימת בנקודת הראשית, בעקבות המעבר מן ה'אין' אל ה'יש', ובה מגולם עצם הקיום, הקודם לתכונה כזו או אחרת. לדוגמא: הבכור מחדש את עצם קיומה של המשכיות להוריו (ממילא הוא גם מעניק להם מעמד חדש כהורים), בשונה מכלל האחים המצטרפים למציאות נתונה. מכיוון נוסף - הראשוניות מגלמת קרבה יתירה אל המקור, והיא מעמידה אותו בעמדה גבוהה, בראשיתית, קודם לתהליכים המתקיימים מאוחר יותר. במונחים של פרק א' וב' בספר בראשית⁶, ה'ראשון' קרוב אל ממד הבריאה - אל המעשה האלהי בראשוניותו, בטרם עברו עליו תהליכים ובטרם הבשיל. התורה מצווה על קדושת הראשית, ובכך היא מנכיחה את מעלתה כעובדה ממשית. לדוגמה, הציווי - 'קדש לי כל בכור', מבטא ממד גבוה הנוכח בעולמו, והוא מייצר מתח מובנה בין עמדתו כבכור לבין העמדה בה נתונים אחיו האחרים. האינטראקציה בינו לבין אחיו יוצרת תהליך, ובמהלכו מקרינה נוכחותו על כלל האחים.

קדושת השבע מספרת סיפור אחר. זוהי קדושה הבאה בשלב של סיכום. שישה ימי בריאה כבר עברו, במהלכם - כל יום הוא 'עולם', יחידה החולקת רשות לעצמה. כעת מזומן ה'שבע', והוא מעיד על בורא אחד לכולם, על

⁶ ראה בהרחבה בעיונונו לפרשת בראשית.

אלה מועדי ה'

פרשת המועדות בספר ויקרא מתייחסת אל החגים כאל מועדי של ה': וַיִּדְבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרָאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדֵי (שם כ"ג, א'-ב'). ה'מועד', מצביע על התועדות המתקיימת ביום זה. מושג זה נזכר לא רק בהקשר של זמן, אלא גם בהקשר של מקום: "עַלֹּת תָּמִיד לְדִרְתֵּיכֶם פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי ה' אֲשֶׁר אֹנֶד לָכֶם שָׁמָּה לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שָׁם: וְנִעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בְּכַבְדִּי" (שמות כ"ט, מ"ב-מ"ג), או - "וְנִתְּתָה אֹתוֹ לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל אֹרֶן הָעֵדֻת לִפְנֵי הַכְּפֹרֶת אֲשֶׁר עַל אֹנֶד לָךְ שָׁמָּה" (שמות ל', ו'). בין שתי ההתועדות קיים הבדל: ביחס למקום מתוארת התועדות מוחשית של ה' עם האדם, ואילו ביחס לזמן - זהו מושג מופשט, פתוח יותר, שהרי הזמן בעצמו נקרא מועד⁹.

המועד, אם כן, הוא זמנו של ה', בו הוא ממציא את עצמו, נוכח, ומזמן את האדם להיוועד עמו. זמן זה יכול להתפרש גם במובן רחב יותר, כמי שמקפל בתוכו את ההתועדות בין חלקים נפרדים הנועדים יחדיו ביום זה.

כאמור, שתי צורות של הנכחה הן, בחודש הראשון ובחודש השביעי. כעת נכנה אותן - שני סוגי התועדות, ונלך בהן צעד נוסף. נקודת הפתיחה לשני המועדים היא בחמישה עשר לחודש. יום זה הוא אמצעו של החודש, ובו הלבנה נמצאת בשיאה ובמילואה. פתיחה של 'מועד' בנקודה זו כמנהג הכצבעה על אורו של האדם מישראל הנמצא במיטבו, מגלם את פועלו של מי שפועל ויוצר בעולם. א-להים נועד עם האדם - ביום בו האדם מצוי במיטבו, ופירוש הדבר שחלקו בשני מועדים אלו הוא מרכזי. זוהי התשתית, ועליה נבנות שתי צורות שונות של עבודת ה'. הראשונה - נפתחת בהתועדות גדולה, והיא מקרינה אל עבר הימים שלאחריה, ובשנייה - תהליך של סיכום ההולך ומבשיל עד היום השמיני.

הקדמה ההתועדות ליום ארבעה עשר לחודש, כמוה כציון לנוכחות ה' המקדים את האדם, עושה את הצעד הראשון, מחולל תהליך, ומזמין את האדם ליטול בו חלק.

האחדות העומדת בבסיס קיומם, ועל המשמעות הרוחנית הנגזרת מעובדות אלו⁷.

בניגוד ל'ראשית' הקודמת לכל, העומדת לפני ומעל לחברותיה ומהווה להם מודל לחיקוי, השבע בא כמסכם, מפרש ונותן משמעות למציאות קיימת. במובן זה - קיימת ביום זה נימה שעל פיה - לא על עצמו הוא בא ללמד, כי אם על מעלת הששה שקדמו לו, לספר את סיפורם מחדש ולטעת בו משמעות.

בהתאמה, פרשייה זו מציינת את מועדי ה' בשני חודשים בשנה - בחודש הראשון ובחודש השביעי, ושני אלו מגלמים שני סוגי עבודה השונים זה מזה. החודש הראשון מגלם את תחילת הדרך, את עצם בחירת א-להים בעם, את יציאתם ממצרים, ובהתאם מודגשת בו נקודת ה'ראשית'. חג הסוכות, לעומתו, שייך לעבודת החודש השביעי, והוא מגלם את הסיכום ואת הבשלות.

ביטויים לכך בחודש הראשון: כאמור, נקודת הראשית בו היא ה'פסח' - המגלם את פועלו של א-להים, פוסח על בתי ישראל ובוחר בהם; 'חג המצות' - המגלם את פועלו של ישראל, נסמך על הראשון ומוקדן ממנו; מעלה מיוחדת קיימת ליום הראשון בחג זה (ט"ו בניסן) בקיומה של הוויה - "הָיָה לָכֶם", שאינה קיימת ביום השביעי⁸; בחג זה - שבעת הימים, עדיין אינם מיוחסים לה', ומעלת היום האחרון אינה כמעלת הראשון (חסר בו הביטוי 'היה לכם').

ובחג הסוכות: זהו חג המגלם את עבודת החודש השביעי, וממילא שיאו מצוי בסיכום, לא בנקודת הראשית. ביטויים לכך: נקודת הראשית היא ביום חמישה עשר - 'חג הסוכות', ללא מקבילה ל'חג הפסח' המקדים ומגלם את חלקו של א-להים; לא נזכרת 'הוויה' ביום הראשון, לעומת היום השמיני בו היא נזכרת; שבעת ימים שבו משויכים כולם לה', כביטוי למעלתם, לבשילות הקיימת בהם; הסוכה משמשת כ'מושג' המגלם את מהותו של החג, לא כהוראה מעשית על פעולת הישיבה; 'שבעת ימים' משמשים כיחידת זמן חשובה, ומעל לכל אלו - היום השמיני, מגלם את שיאו של החג.

⁹ כל מפגש בעולם הזה יכול להתקיים בכפוף לקיומם של שני תנאים: זמן ומקום. שני אנשים יכולים לקבוע פגישה ביניהם במקום מסוים מבלי לקבוע זמן, שניהם יבואו אל המקום, אבל לא יפגשו. שניהם יכולים לקבוע זמן, אך לא לקבוע מקום, ובזמן המיועד יערכו שניהם לפגישה, ושוב לא יפגשו. אדם נולד ב'מקום', אדם נולד ב'זמן', ובמיוזג שניהם מתחולל סיפור חיים. סיפור חונו המעגל (תענית כ"ג א') ממחיש מציאות בה אדם נמצא במקומו, אך בממד הזמן הוא מוצא עצמו במרחב אחר, במערכת חיים שהוא אינו חלק ממנה.

⁷ מעין הפסוק במלאכי "הָלוֹא אֲבָ אֶחָד לְכָלְנוּ הָלוֹא אֶל אֶחָד בְּרָאֵנוּ מִדּוֹעַ נִבְגַּד אִישׁ בְּאָחִיו לְחַלֵּל בְּרִית אֲבֹתֵינוּ" (מלאכי ב', י'). העובדה שיש לכולנו אב אחד ואל אחד, מייצרת קשר חדש בין האחים, ומחויבות שלא לבגוד ולחלל בכך את ברית אבותם.

⁸ בספר שמות מעלתו של היום הראשון מוצגת בהיבט של יום היציאה ממצרים: "וְשִׁמְרֶתֶם אֶת הַמִּצְוֹת כִּי בָעֲצָם הַיּוֹם הָזֶה הוֹצֵאתִי אֶת צְבָאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וְשִׁמְרֶתֶם אֶת הַיּוֹם הָזֶה לְדִרְתֵּיכֶם חֻקַּת עוֹלָם" (שמות ז"ב, ז').

לעומת זאת, תוספת התוועדות ביום השמיני, כמוה כחוליה נוספת בתהליך ההבשלה, קומה אליה מטפס האדם, עד הגיעו אל ה'עצרת' - יום בו מתקיימת ההתוועדות במיטבה.

"אמר רבי אלעזר: הני שבעים פרים כנגד מי - כנגד שבעים אומות. פר יחידי למה - כנגד אומה יחידה. משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו: עשו לי סעודה גדולה. ליום אחרון אמר לאוהבו: עשה לי סעודה קטנה, כדי שאהנה ממך" (סוכה נ"ה, ע"ב).

* *

* כל הזכויות שמורות לישיבת הר עציון ולרב שמעון קליין, תשע"ה *

* עורך: מתנאל בן אבי *

* *

* בית המדרש הווירטואלי *

* מיסודו של *

* The Israel Koschitzky Virtual Beit Midrash *

* האתר בעברית: <http://vbm.etzion.org.il> *

* האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org> *

* משרדי בית המדרש הווירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5 *

* דוא"ל: office@etzion.org.il *

* *